"YETER SÖZ MİLLETİNDİR!" NESLİNİN HALKBİLİMİNE BAKIŞINDAN BİR KESİT: KONYA KÜLTÜR VE TURİZM DERNEĞİ

An Example of the "Enough, The Word Belongs to the People!" Generation's Perspective on Folklore: The Konya Culture And Tourism Association

L'approche au folklore de la génération qui s'écria "Ça suffit! La parole est au peuple.": L'exemple de l'Association culturelle et touristique de Konya

Selcan GÜRÇAYIR*

ÖZET

Bu çalışmada Türk toplumunun kültürel yapısı 1950 – 1960 yılları arası baz alınarak irdelenmiştir. Halkın kendi iradesiyle oluşturduğu yapılanmaların ilk örneklerinden biri olan Konya Kültür ve Turizm Derneği'nin halkbilimi faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda derneklerin toplumun kültürel yapısına katkısı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Halkbilimi, Konya Kültür ve Turizm Derneği, halkevi, çok partili dönem, kurumsallaşma.

ABSTRACT

In this study, the cultural structure of Turkish society between the years of 1950 and 1960 has been surveyed. The folklore-related activities of the Konya Culture and Tourism Association, which is one of the first establishments created by the people of its own accord, have been evaluated and the contributions of this and similar associations to the cultural structure of society have been examined.

Key Words

Folklore, Konya Culture and Tourism Association, community center, multi-party state, institutionalization.

Folklor çalışmalarında derneklerin yeri konusuna değinmeden önce, halkevlerinin çalışmalarından ve derneklerin ortaya çıkışına zemin hazırlayan siyasî atmosferden bahsetmek gerekir. Bu nedenle yazının ilk bölümünde dernekler öncesinde Halkevleri tarafından yürütülen folklor çalışmalarına ve dönemin siyasî olaylarına kısa bir bakış yer alacaktır.

"Din Hayattan Çıkar" adlı kitabında Tayfun Atay Cumhuriyet dönemi kültür ve din hayatımızı

1923 – 1950: "Yeter! Söz Devlet'in"

1950 – 1980: "Yeter! Söz Millet'in"

1980'den bugüne kadar: "Yeter! Söz Kitle'nin" şeklinde sınıflandırmıştır. Bu çalışmada, 1950 – 1960 yılları arasına ağırlıklı olarak değinilecektir.

Halkbilimi çalışmalarında yadsınamayacak bir yeri olan Halkevleri, devlet destekli yarı resmî bir kuruluş niteliğindeydi. Bu özelliğinin en büyük yararı ülke çapında faaliyet göstermesini kolaylaştırmış olmasıdır. 477 şube ve 4332 halk odası ile çalışmalarını sürdüren Halkevleri, her şeyden önce ülkenin dört bir yanından derlenen bir çok metinden oluşan bir koleksiyon oluşturulmasına yardım etmişlerdir. Bu yapılanma, elde ettiği ürünleri yayınladığı dergiler vasıtasıyla halka ulaştırmıştır.

Halkevleri, tek parti döneminin yani Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ikti-

* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Öğrencisi.

darının kuruluşlarıdır. Cumhuriyetin yeni kurulduğu bu dönemde millet olma bilincini yakalamak ve yaymak amacıyla CHP iktidarı halk kültürü ile yakından ilgilenmiştir. CHP'nin halk kültürü ile ilgilenmesi konusunda Şerif Mardin şu yorumu yapmıştır: "Cumhuriyetin kurucusu olan CHP'nin popülist ideolojisi, "halk kültürünün derin kaynaklarına inme"yi teorik olarak daima haklı göstermiş ve gerçekten de CHP folklorik bir dirilişi desteklemeye kadar gitmişti." (Mardin 2003: 276)

Emre Kongar, "Toplumsal Değişme ve Türkiye Gerçeği" isimli kitabında Cumhuriyet Devri Türkiye'sinin toplumsal yapısı ve CHP'yi halka götüren nedenler hakkında şu yorumu yapmıştır: "Cumhuriyet Türkiye'si egemenliği dinsel geleneksel kaynaktan, halk kaynağına kaydırarak yeni devletin, eski imparatorluktan siyasal farklılaşmasını sağlamıştır. Bu farklılaşmaya rağmen Osmanlı toplum yapısı, cumhuriyetin en önemli belirleyicilerinden biri olmuştur. Bu yapı bir yandan toplumun çeşitli ilişkilerinde imparatorluk dönemindeki geleneklerin devamını sağlarken, öte yandan siyasal iktidarın da niteliğini şekillendirmiştir." (Kongar 1981: 305)

CHP, Halkevleri vasıtasıyla gerçekleştirmeye çalıştığı folklorik diriliş ve halk kaynağına inme hareketlerine, çok partili siyasi yaşama geçişle birlikte son vermek zorunda kalmıştır. Çünkü Halkevleri, CHP'nin bir yan kuruluşu olarak değerlendirilmiş ve bu nedenle çoğunluğun desteğiyle iktidara gelen Demokrat Parti (DP) tarafından kapatılmıştır.

Halkevlerinin 8 Ağustos 1951 yılında 5380 sayılı kanunla kapatılmasından sonra Türk Halkbilimi çalışmaları açısından yeni bir dönem başlar. İlhan Başgöz bu dönem halkbilimi çalışmaları için şunları söyler: "Ankara Üniversitesindeki bağımsız folklor kürsüsü politik nedenlerle kaldırıldıktan sonra, folklor çalışmalarına başka bir darbe, 1950 yılında büyük bir çoğunlukla iktidar olan Demokrat Partiden geldi. Yeni idare bir yıl sonra folklor çalışmalarına ve derlemelerine destek olan Halkevlerini kapattı. Böylece Halkevi dergilerinin hepsi kapandı... Halkevi kitaplıklarındaki kitaplar şunun bunun elinde kayıplara karıştı. Böylece folklor çalışmaları üniversitenin ve devletin desteğinden yoksun kaldı. Bu önemli iki kurumun desteğini kaybettikten sonra Türkiye'de folklor çalışmalarını tek tek bilim adamları ve amatör derleyiciler sürdürdü." (Başgöz 2000: 83)

DP'nin 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimde ezici çoğunlukla iktidar olması, siyasal ve toplumsal yaşamda birtakım yeniliklere sebep olur. Ahmet İnsel bu dönem hakkında şu yorumu yapar: "Türkiye toplumu bugüne kadar, kendisinin ergin bir özne olarak aklı selimiyle kurduğu bir toplumsal düzen içerisinde yaşadığını tahayyül edememiştir. Yakın dönemde buna göreli tek istisna 1946 – 1950 yılları arasındaki gelişmelerdir. 1946 ruhu "Yeter söz milletindir." sloganıyla özetlenebilir." (İnsel 1990: 80)

DP'nin yarattığı bu özgürlük ve demokrasi havası yaşamın her alanında kendisini hissettirir. Millete söz veren bir demokrasi anlayışı getiren DP'nin tek sloganı bu değildir: ""Her mahalleye bir milyoner" sloganı bu açıdan belki en anlamlısıdır. Her mahalleye bir karakol ya da bir okul değil de bir milyoner vaat edilmesi, devletle toplum arasındaki ilişkilerin artık sivil kurumlar aracılığıyla gerçekleştirileceğini, sivil kurumların toplumsal faaliyet alanlarının zenginleşeceğini ima eder. Çünkü artık mahallenin yardımına koşacak tek güç "devlet baba" olmayacaktır." (İnsel 1990: 81)

DP döneminde, sivil kuruluşlara bu kadar önem verilmesi ve bu kuruluşların devletle toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen bir aracı olarak görülmesi dernekçilik faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Halkevlerinin kapatıldığı, "devlet baba"nın "küçük bir Amerika olmak" hayaliyle ekonomik konulara ağırlık verdiği böyle bir bağlamda halkbilimi çalışmaları dernekler vasıtasıyla yürütülmüştür. Demokrasi ortamının ve dolayısıyla çok partili siyasi yaşamın getirdiği dernekçilik anlayışı halkın girişimcilik duygusunu ortaya çıkarmıştır. Halk, ihtiyaç duyduğu alanlarda dernekler kurmaya başlamıştır.

1950 – 1960 yılları arasında turizm ve tanıtma gibi isimler taşıyan çok sayıda derneğin kurulması da bunun göstergesidir. Arzu Öztürkmen "Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik" adlı kitabında bu konu hakkında şunlara değinmiştir: "Folklorun kurumsallaşma profiline bakıldığında, 1950'lerden itibaren tecrübe edilen bir diğer gelişme artık "turizmin" bir temel olarak ortaya çıkıyor olmasıydı. Cumhuriyet döneminin idari olarak Anadolu'da yeniden ele aldığı yerleşim birimleri çerçevesinde özellikle bir dernekleşme faaliyeti gözle görülür bir hale geldi. Bunlar, Van Turizm ve Folklor Derneği (1952), Kars Turizm ve Tanıtma Derneği (1954), Konya Kültür ve Turizm Tanıtma Derneği (1959) ve Tekirdağ Şarköy Turizm ve Tanıtma Derneği (1959) gibi derneklerdir." (Öztürkmen 1998: 194)

Ardı ardına kurulan bu derneklerin yaptığı halkbilimi çalışmaları, Halkevleri vasıtasıyla gerçekleştirilen çalışmalar kadar sistemli ve uzun ömürlü olmamıştır. Çünkü, derneklerin kurucuları öldükten sonra dernekler genellikle kapanmıştır. Dernekçilik faaliyetlerinin Türk halkının ilk sivil toplum örgütü denemesi olması ve kurumsallaşma anlayışının yerleşmemiş olması derneklerin kısa ömürlülüğünün başlıca nedenleri arasında gösterilebilir.

1950 – 1960 yılları arasında kurulan kültür derneklerinden biri de "Konya Kültür Derneği"dir. Bu dernek ilerleyen yıllarda Konya Kültür ve Turizm Derneği adını almıştır. Dernek, 1959 yılında Yüksek Kimya Mühendisi Feyzi Halıcı başkanlığında kurulmuştur.

Kuruluş amacı derneğin tüzüğünde şu şekilde belirtilmiştir: "Konya'mızın tabiî, tarihî, arkeolojik, kültürel, sanat ve folklor ile ilgili bütün turistik varlığını meydana çıkarmak, korumak, değerlendirmek, yurt ölçüsünde turizm endüstrisini Konya'nın en önemli ekonomik ve sosyal konusu haline getirmektir." (Konya Kültür ve Turizm Derneği Tüzüğü 1965: 3)

Konya Kültür ve Turizm Derneği, kültür alanında pek çok faaliyet düzenlemektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Mevlânâ'yı Anma Törenleri, Türkiye Âşıklar Bayramı, Türkiye Cirit Oyunları Birincilikleri, Milletler Arası Mevlânâ Semineri, Milletler Arası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri, Türk Sporları Semineri, Milletler Arası Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri, Türkiye Gül Yarışması, Rahvan At Yarışları, Türk Sanat Musikisi Beste ve Saz Eserleri Yarışması, Tarihi Konya Yemekleri Yarışması.

Konya Kültür ve Turizm Derneği'nin Türk halkbilimi tarihi açısından en önemli faaliyeti Âşıklar Bayramı'dır. 2004 yılında Âşıklar Bayramı'nın 39 uncusu düzenlenmiştir. 1966 yılında düzenlenen ilk bayrama, karşılıklı şiir, sazlı atışma, en güzel memleket şiiri ve en güzel memleket türküsü olmak üzere üç dalda yirmi sekiz âşık katılmıştır. İrticalen atışmada Murat Çobanoğlu, Efkârî, Müdâmî, şiirde Şemsi Yastıman,

türküde Adnan Türközü birinci olmuşlardır.

1973'ten itibaren yarışma dallarına muamma, leb değmez, irticalî şiir, anlatmalı, türkülü, hikâyeli şiir de katılmıştır. 10 uncu Âşıklar Bayramı'nda ayrıca 55 yerli ve 12 yabancı ilim adamının katıldığı Milletler Arası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri düzenlenmiştir.

Âşıklar Bayramı'nın 10 uncu yılı münasebetiyle Abdülvahap Kocaman (bütün yarışmalara katıldığı ve başarılı olduğu için), Murat Çobanoğlu (katıldığı her bayramda en çok birincilik ödülü aldığı için), İsmail Cengiz (katıldığı bayramlarda dinleyicilerin ilgisini güzellemeleriyle çektiğinden) adlı âşıklara özel ödüller verilmiştir.

Âşıklar Bayramı'nda dağıtılan ödüller eski büyük âşıkların veya edebiyatçıların adı ile anılmaktadır. (Karacaoğlan Ödülü, Yunus Emre Ödülü vb.)

Konya Âşıklar Bayramı'na sürekli olarak katılan ve ün kazanan âşıklardan bazıları şunlardır: Efkârî, Müdâmî, Çobanoğlu, İlhamî, Şeref Taşlıova, Selmanî, Abdülvahap Kocaman, Ferrahî, Reyhanî, Mevlüt İhsanî, Alyansoğlu, Şahbazoğlu, İsmail Cengiz ve Feymanî…

1966'da düzenlenen ilk Âşıklar Bayramı'nı ülke geneline tanıtmak ve bayrama katılımı sağlamak amacıyla bütün valiliklere, kaymakamlıklara mektuplar yazılarak bölgelerinde bulunan halk şairlerinin adreslerini bildirmeleri istenmiştir. Ayrıca İstanbul'un büyük gazetelerinden bütün yurda Konya'da bir Âşıklar Bayramı yapılacağı bildirilmiştir.

Konya Kültür ve Turizm Derneği ilk Türkiye Âşıklar Bayramı faaliyetine Türkiye'deki bütün âşıkların katılımını sağlamayı hedeflemiştir. Bu amaçla olsa gerek âşıkların geliş – gidiş yol ücretleri (otobüs veya 3 üncü mevki tren olmak şartıyla) ve yarışma süresince otel, yemek masrafları dernek tarafından ödenmiştir. Dereceye giren âşıklara verilen para ödülleri de o döneme göre oldukça yüksek meblâğlardır.

"Unutulmaya terkedilmiş âşıklık geleneğini yeniden canlandırmak, halk şairlerine yeni bir güç ve imkan kazandırmak" gayesiyle Konya Kültür ve Turizm Derneği tarafından düzenlenen Âşıklar Bayramı hakkında Umay Günay şu değerlendirmeyi yapar: "Konya'da yapılan Âşıklar Bayramı'nda yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilerin yardımıyla çeşitli bölgelerin aşık fasılları bölümlerine yer verilmiştir. Bu yarışmalar âşıkları teşvik edici ve özendirici olmuş, bu toplantılarda derece alan âşıklar her yıl daha başarılı olabilmek için gayret sarf etmişlerdir. Konya'da düzenlenen âşık toplantıları bu geleneği canlı tutmakta olduğu kadar yeni temsilciler yetiştirmekte de tesirli olmuştur. Bu toplantıların geleneğe faydalı katkıları yanında bu gelenek için yabancı ve zorlama olan bir takım unsurların girmesi yolunda menfî tesirleri de olmuştur." (Günay 1999: 27- 28)

Âşıklar Bayramı hakkında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Halkbilimi Dergisi'nin değerlendirmesi biraz farklıdır: "Her yıl tekrarlanmakta olan bu bayram, ne yazık ki sadece Konya'nın reklamını yapmaya yaramakta, yeni yeni halk ozanlarının ortaya çıkmasına ise katkıda bulunmamaktadır. Her şeyden önce şunu kabul etmek gerekir ki halk ozanlarını bir hafta süreyle bir araya toplayıp onları atıştırarak, bilmeceler çözdürerek halk ozanlığının bir değer kazanması birtakım sorunlarının çözümlenmesi sağlanamaz. Yapılan olsa olsa bazı çevrelerin güzelce vakit geçirmelerini sağlamaktır. Bunlar aslında sorunun bir yönü. Diğer bir yönü de şu: Bu bayrama sadece kişilerin sevgileri üzerine veya tabiat sevgisi üzerine maniler,

şiirler yazan ozanlar değil, toplumun sorunlarına eğilen toplumun daha ileri bir düzeye varabilmesi için çaba gösteren ozanların da çağrılması veya katılmalarının sağlanması gerekirdi. Bu yapıldığında mutlaka bu bayram daha anlamlı bir toplantı olacaktır." (ODTÜ Halkbilimi Dergisi 1973: 27)

İlk Âşıklar Bayramı'nı Türk Folklor Araştırmaları Dergisi vasıtasıyla da kamuoyuna duyuran dernek, ilanda jüri üyeleri konusunda şunu vurgulamıştır: "Jüri üyeleri, Türk Folklor ve Halk Edebiyatı uzmanlarından kurulmuştur." (Türk Folklor Araştırmaları Dergisi 1966) İlk Âşıklar Bayramı'ndan sonuncusuna kadar jüri üyeleri, bilim adamları, edebiyat tarihçileri, halkbilimciler ve ünlü âşıklardan oluşturulmuştur. Jürinin bu vasfı, oldukça dikkate değer bir durumdur. Yarışmalarda dereceye girenleri belirleyecek olanların bilim adamları olması, Türkiye'deki halkbilimi ürünlerine bilimsel bakış açısını getirme çabaları olarak değerlendirilebilir. Ancak bu çabanın bilinçli mi yoksa bilinçsiz mi olduğu konusu da tartışmaya açıktır.

Bilimselleştirme eğilimleri derneğin ilerleyen dönemlerindeki faaliyetlerinde de devam etmiştir. 1998'de Âşıklar Bayramı'nın 33 üncü yılında Folklor ve Halk Edebiyatı Kongresi'nde Feyzi Halıcı: "33 üncü yıl Bayramı'nda folklorumuza ve halk edebiyatımıza bilimsel yönden eğiliyoruz. Bayramın eğitici, öğretici ve gösterici olma vasfı yanında, Bayramda seminer ve kongrelerle bilimsel yönden de fikirlerin tartışılması yeni yeni görüşlerin ortaya atılması için halk sanatının ve geleneğinin yaşayan şairlerini, onları eserlerine konu yapan bilim adamlarını, folklorcuları bir araya getirmek istedik. Bu seminer bilim adamlarımızla, folklorcularımızı günlük hayat içinde karşı karşıya getirecek, sanat ve mana planında daha yakından kaynaşmalarını sağlayacaktır. Kongremize Türk Folkloru konusunda söz sahibi, eser sahibi değerli bilim adamlarını davet ettik. Bu kongrelerin her yıl daha geniş çapta daha değişik konularla devam etmesi en içten dileğimizdir." demiştir (Halıcı 1998: 5)

Âşıklar Bayramı'nın olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilebilecek pek çok yönü vardır. Ancak önemli olan; bir bayram vasıtasıyla kültürün bir parçası olan âşıklık geleneğinin, yaşatılmaya çalışılmasıdır. Halk ozanları için adeta bir okul vazifesi gören bu bayramın, devlet emriyle değil de bir sivil toplum örgütü vasıtasıyla gerçekleştirilmesi de oldukça dikkate değer bir noktadır. Konya Kültür ve Turizm Derneği bu faaliyetten ötürü Konya'yı Türkiye'ye tanıtmak, şehrin turizm gelirlerini arttırmak gibi birtakım çıkarlar sağlamış olabilir. Bu da gayet doğaldır, çünkü derneğin amacı zaten budur. Bir zamanlar devrin hakim ideolojisinin doğrultusunda, ideolojinin yeniden üretilmesine yardımcı olmak için kullanılan halkbilimi ürünleri bu kez turizmi geliştirmek amacıyla kullanılmıştır.

Konya Kültür ve Turizm Derneği'nin düzenlediği yarışmalardan biri "Tarihî Konya Yemekleri Yarışması"dır. 1 Ekim 1977 yılında ilki düzenlenen bu yarışmanın açılış konuşmasında Feyzi Halıcı şunları söyler: "Aslında bu yarışma yemekleri ile ünlü Bolu ilimizde düzenlenmeliydi. Ancak Anadolu'da insanoğlunun ilk olarak mesken hayatına geçişi Konya yakınlarındaki Çatalhöyük'te gerçekleşmiştir. İlk tandır ve buğday taneleri de burada bulunmuştur. Hz. Mevlânâ'nın yakını, gelmiş geçmiş, ahçıların ustası olarak bilinen Ateşbaz Veli'nin burada yatması bizi bu yarışmayı yapmaya zorladı. Sonuç gerçekten mutluluk vericidir. Birbirinden güzel ye-

mekler görüyoruz" (Milli Kültür 1977; 72-73)

Dernek başkanı Feyzi Halıcı konuşmasında, sanki başka birilerinin alanına giriyormuş gibi önce yarışmaların neden Bolu'da değil de Konya'da yapıldığını açıklama gereği hissetmiştir. Bu yaklaşımdan da şehirler arasında yazılı kurallarla belirlenmiş bir sınır olmasa da birtakım kültürel sınırların oluşmaya başladığı anlaşılıyor. Sözgelimi Mevlânâ ile ilgili her türlü organizasyon ancak Konya'da düzenlenmeliyken, yemek yarışması Bolu'da, Yunus Emre ile organizasyonlar da Eskişehir'de düzenlenmelidir. Kent dernekleri de sözbirliği etmişçesine faaliyetlerinde bu sınırlara uymaktadır. Sınırların dışına çıkıldığında da gerekli açıklamalar yapılmaktadır.

Aslında bu konuşmadan çıkarılabilecek en önemli sonuç; derneklerin halkbilimi çalışmalarında "Kentler ve İmgeler" ekseni doğrultusunda yol almalarıdır. Çünkü kente imge kazandırılması, genel amaçları olan yörenin ve kentin tanıtılmasında yadsınılmayacak bir faktördür. Bazı kültür ve turizm derneklerinin kendilerine bu imgeleri taşıyan adlar seçmeleri bunun en güzel kanıtıdır. Çankırı Yaren Kültürünü Yaşatma Derneği, Akşehir Nasrettin Hoca ve Turizm Derneği gibi.

Dönemin Kültür Bakanı Avni Akyol (1931 – 1999), aynı yarışmanın açılış konuşmasında "Türk dilindeki öncülüğü, Hz. Mevlânâ'sı, Nasreddin Hocası ve ünlü diğer büyükleri ve zenginlikleri ile Konya'nın milli kültür ve sanat merkezimiz olarak geliştirilmesine çalışmak, millî kültür seferberliğimizin ilk adımlarından biri olacaktır." (Milli Kültür 1977; 73) diyerek Konya'nın yurt genelinde ve dünyada tanınmasını sağlayan imgelerini ön plana çıkarmaktadır.

Dernekler, halkı bilinçlendirme, yanlışlarından döndürme gibi bir misyon da yüklenmişlerdir. Konya Kültür ve Turizm Derneği başkanı Feyzi Halıcı, Konya ve Turizm başlıklı yazısında şunları dile getirmiştir: "Mevlânâ anma törenleri ve Mevlânâ müzesi esnafa ve tüccara büyük gelir kazandıran durak ve faktörlerin başında gelir. Oysa 1950'li yıllarda Mevlânâ'nın çok az bilindiği o devirlerde, halk türbenin pencerelerine çaput bağlar, mum diker, dilekte bulunurdu. Mevlânâ'nın insancıl ve barışçı düşüncelerini turizm açısından ilk ortaya çıkaran Konya Turizm Derneği olmuştur. Yalnız Türkiye'de değil, 22 kez başta Amerika ve Fransa olmak üzere çeşitli tarihlerde Almanya, İtalya, Tunus, Belçika, Danimarka, Kanada, İngiltere, Avusturya ve en son olarak Yunanistan'da düzenlenen Mevlânâ törenlerinde, Mevlevi müziği ve Sema'ı Mevlânâ'nın hümanist düşünceleri tanıtılmış, tarihi Konya şehrinin Turizm potansiyeli milyonlarca batılıya sunulmuştur." (Konya Kültür ve Turizm Derneği Bülteni 1985: 2)

Feyzi Halıcı, Mevlânâ'nın hümanist ve barışçı düşünceleri sayesinde turizmin gerçekleştiğini söylerken, şamanist dönemin izlerinden olan ağaca çaput bağlayarak dileklerinin gerçekleşeceğine inanma gibi folklorik bir olguyu küçümser bir tavır takınmıştır. Oysa ki bir folklorcu insanların yaptıkları davranışların, ritüellerin, geleneklerin, göreneklerin doğruluğuna ya da yanlışlığına karar veremez. Onları kendi bağlamları içerisinde değerlendirme yoluna gider. Folklor ürünlerine değer yüklemek, onların iyi ya da kötü, yararlı ya da yararsız olduklarını savunmak objektif bakış açısından uzaklaşılmasını sağlar. Ancak şunu da unutmamak da yarar vardır; derneklerin öncelikli amaçlarından biri de turizmi canlandırmak ve her kesimden insanı turistik mekânlara çekebilmektir. Bunu yapabilmek için de görsel

değerlerin vurgulanmaya çalışılması gayet doğaldır.

Konya Kültür ve Turizm Derneği başkanı Feyzi Halıcı, hemen her konuşma ve yazısında Konya'nın dünya üzerindeki önemi ve bozulmamışlığından söz eder: "Konya toprağı, paha biçilmez bir muhteşem hatırayı, bir kültür olayını, bir tarihi gerçeği bir "Anıt Şehir", bir "Müze Şehir" hüviyetiyle bağrında müjde çiçeği olarak muhafaza etmiş, günümüz insanlarına içtenlikle sunmuştur. Gelenek, görenek ve folklor adına Konya'mızın zengin bir envanteri vardır. Halk türkülerimiz, bin yılı aşkın bir zaman mikrofonundan insanlık alemine Konya tezenesiyle, Konya mızrabıyla "Yaşama Sevinci" iletir. Halk şiirimiz en ince duyarlılıkla Konya'dan bütün yurda ve dünyaya, sarmaşıklar gibi mısralarını sunar da sunar." (Folklor ve Halk Edebiyatı Kongre Bildirileri 1984: 3)

Bu konuşmada, Konya'nın folklorik ürünlerinin ve tarihî eserlerinin bozulmamışlığı, dokunulmamışlığı "anıt şehir" ve "müze şehir" gibi ifadelerle vurgulanmıştır. Bu okuyuştan dolayı Feyzi Halıcı'nın, 1960'larda folklor ürünlerine yeni bir yorum getiren "Performans Teori"yi dikkate almamış olduğu sonucu çıkarılabilir. Performansçılar, folklor ürünlerinin bozulmadığını ya da kaybolmadığını savunurlar ve folklor ürünlerinin günümüz dünyası içerisinde de yararlı ve anlamlı olduğundan bahsederler. Feyzi Halıcı'nın bu söyleminden yola çıkılarak folklor ürünlerine bakış açısının "Tarihî Coğrafî Fin Yöntemi"ne yakın olduğu söylenilebilir. Tarihî Coğrafi Yönteminin takipçileri anlatıların en eski şeklini yani "urform"unu ararlar. Dolayısıyla "bozulmamış" bir şeklin varlığını kabul ederler. Hatta aynı anlatının farklı varyantlarından en eskisini seçerek daha sonrakileri buna göre tamir etmeye çalışırlar.

Halıcı'nın "müjde çiçeği olarak muhafaza edildiğini" öne sürdüğü bu ürünler, "otantiklikleri" ön plana çıkarılarak günümüz insanlarına "içtenlikle sunulmuş" ve insanlar tarafından keşfedilmeyi beklemiştir. Bu keşfedilme beklentisi, 16 ıncı ve 17 inci yüzyıllarda Avrupalı seyyahların, "ilkellerin" ve Avrupa halk köylülerinin "asil" ve "saf" diye nitelenen kültürleri üzerine yönelmesini hatırlatır. Gelenek, görenek ve folklor adına zengin malzemelere sahip olan Konya günümüz insanı tarafından değerlendirilmeyi beklemektedir.

Dünya sahnesine çıkışından yıllar sonra Türkiye'de yankılanan halkbilimi, ortaya çıkışından sonra da ideolojileri yaymak, şekillendirmek amacıyla kullanılmış ya da kullanıldığı varsayılmış ve bu nedenle önce Türk Ocakları daha sonra Ankara Üniversitesi'ndeki bağımsız folklor kürsüsü ve nihayet Halkevleri kapatılmıştır.

Bugünkü siyasal çağrışımları ne olursa olsun hem Halkevleri hem de Türk Ocakları aydınlar tarafından geniş halk kitlelerini eğitmek amacıyla kurulan kuruluşlar olarak Türk kültür hayatında yerini almıştır. Bu nedenle Türk Ocakları ve Halkevleri Türk kültür tarihinde, tamamen olmasa da önemli ölçüde, siyasî partilerden ayrı düşünülmesi gereken olgulardır.

Resmî kurumlar tarafından paylaşılamayan, ama önemi de anlaşılamayan folklor, derneklerle beraber sivil toplum örgütleri tarafından çok seslilikle yürütülmeye başlanmasına karşın, maddî imkansızlıklar nedeniyle sürekliliğini sağlayamamış genellikle kurucularının ve destekçilerinin amaçlarına hizmet eder hâle gelmişlerdir. Yani önceleri siyasete alet olmuş, daha sonraları dernek kurucularının inisiyatifinden çıkamamıştır. Bunun da en büyük sebebi halkbiliminin Tür-

kiye'de bilimsel bir yapı üzerine oturtulamamasıdır.

Folklora ve ürünlerine dönemin siyasi ideolojisini perçinlemek ya da milli bütünlüğü sağlamak amacıyla bakan Halkevlerinin aksine derneklerin böyle bir misyonu yoktur. Ancak, derneklerin tüzüklerinde belirttikleri gibi kuruldukları kentin doğal, tarihî, arkeolojik, sanat, folklor ile ilgili bütün kültür ve turizm varlığını ortaya koymak, geliştirmek, korumak gibi bir amaçları vardır. Bu da onların folklor ürünlerine yanlı ve dar bir bakış açısıyla bakmalarına sebep olmuştur.

Halkevleri döneminde folklorun sözel ürünlerine önem verilmesine ve Şerif Mardin'in deyimiyle "folklorik bir diriliş" sağlanmaya çalışılmasına karşın, dernekler döneminde turizme hizmet eden görsel değerler önemsenmiş, oluşan güç bu yönde harcanmıştır.

Halkbilimi çalışmalarının kesintiye uğradığı ve sahipsiz kaldığı bir dönemde ortaya çıkıp, halkbilimi çalışmalarının amatör bazda yürütülmesini sağlayan derneklerin, yayınladıkları kitaplar, dergiler, bültenler ve düzenledikleri faaliyetler dikkate alındığında oldukça önemli bir koleksiyon oluşturdukları görülür. Konya Kültür ve Turizm Derneği bu konuda oldukça geniş bir vizyona sahiptir. Çünkü düzenlenen sempozyumlarda sunulan bildiriler kitaplar halinde yayınlanmıştır. Bu da sempozyuma katılamayan ya da katılmayan pek çok araştırmacının yeni görüşlerden, bakış açılarından faydalanmasını sağlamıştır. Dernekler, gerçekleştirmiş oldukları bazı faaliyetlerle halkbilimi tarihine girmeyi başarmışlardır. "Konya Kültür ve Turizm Derneği'nin 1966'dan bu yana sürdüre geldiği geleneksel Aşıklar Bayramı ve 1972 yılında başlatılan Türkiye Cirit Birincilikleri yarışması Türk folkloru alanının önemli girişimlerinden" (Büyük Larousse 1992: 4184) sayılarak halkbilimi tarihindeki yerini almıştır.

Halkevlerinden sonra, dernekler eliyle yürütülen folklor çalışmalarında elde edilen birikimlerden, ülkemizdeki tüm kurum ve kuruluşlar yararlanmalı, ayrıca üniversitelerde yapılacak olan bilimsel çalışmalarda da bu birikimler göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

1. GÜNAY, Umay, *Türkiye'de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

2. ATAY, Tayfun, *Din Hayattan Çıkar (Antropolojik Denemeler)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

3. MARDİN, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

4. ODTÜ Halkbilimi Dergisi, *"8 inci Türkiye Aşıklar Bayramı"*, sayı: 2, Kasım – Aralık 1973.

5. İNSEL, Ahmet, *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, Birikim Yayınları, İstanbul 1990.

6. BAŞGÖZ, İlhan, *"Türkiye'de Halkbilimi Çalışmaları ve Milliyetçilik"*, Folklor – Edebiyat, sayı: 15.

7. ÖZTÜRKMEN, Arzu, *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

8. HALICI, Feyzi, *"Konya ve Turizm"*, Bülten, Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayın Organı, Aralık1985.

9. TAN, Nail, *"Eskişehir ve Konya'daki Kültür Faaliyetleri"*, Milli Kültür, sayı: 10, Ekim 1977.

10. Konya Kültür ve Turizm Derneği Tüzüğü, 18 Şubat 1965.

11. Hazırlayan: Feyzi Halıcı, *Folklor ve Halk Edebiyatı Kongreleri*, Ankara, 1985

12. HINÇER, İhsan, *"Birinci Aşıklar Bayramı"*, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı: 208, Kasım 1966.

13. "Konya'da Yapılacak olan Yarışmalı Aşıklar Bayramı, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, sayı: 205, Ağustos 1966.

14. KONGAR, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1981.

15. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, *"Folklor maddesi"*, cilt: 8, İstanbul 1992.